

Yatırım Yaparken

Sorularla Türkiye Sermaye Piyasası

www.tspb.org.tr

Sunuş

Bu kitapçığı sizlere sunan Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Türkiye’de sermaye piyasasının ve aracılık faaliyetlerinin geliştirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapmak üzere 2001 yılında faaliyete geğmiş bir meslek kuruluşudur.

Elinizdeki kitapçık ülkemizdeki yatırım olanakları ve finansal hizmetlerin mevcut durumuyla ilgili genel anlamda bilgi sunmayı hedeflemektedir. Finansal piyasalar hakkında akla gelebilecek ilk sorular ile anlaşılır, basit bir dille hazırlanmış yanıtlarını ilerleyen sayfalarda bulacaksınız.

Soruların sadece bunlarla sınırlı olmadığını bilincindeyiz. Farklı sorularınızı Türkiye Sermaye Piyasaları Birliğine yönlendirmeniz durumunda, sizleri bilgilendirmekten memnun oluruz. Öte yandan, üyelerimiz de yatırım alternatifleri ve kendilerinden alabileceğiniz hizmetler hakkında sizleri aydınlatmaktan mutluluk duyacaktır.

YAYIN ADI	YATIRIM YAPARKEN SORULARLA TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI
HAZIRLAYANLAR	ALPARSLAN BUDAK, EKİN FIKIRKOCA
KATKIDA BULUNANLAR	SÜLEYMAN MORBEL
TASARIM	PRINTCENTER
BASILDIĞI MATBAA	PRINTCENTER
BASIM YERİ	İSTANBUL
BİRLİK YAYIN NO	68
BİRİNCİ BASIM	MART 2004
İKİNCİ BASIM	ŞUBAT 2011
ÜÇÜNCÜ BASIM	ARALIK 2013
DÖRDÜNCÜ BASIM	MAYIS 2014
BEŞİNCİ BASIM	NİSAN 2015
ISBN	978-975-6483-46-6

Bu kitap Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) tarafından bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Kitapta yer alan hertürlü bilgi, değerlendirme, yorum ve istatistiki değerler, hazırlandığı tarih itibarıyla güvenilirliğine inanılan kaynaklardan elde edilerek derlenmiştir. Blgilerin hata ve eksikliğinden ve ticari amaçla kullanılmasından doğabilecek zararlardan TSPB hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Bu kitapta yer alan bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla izinsiz yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 1

A. FİNANSAL SİSTEM NEDİR? 4

B. BANKA NEYE YARAR? 5

1. Mevduat Nedir? 5

2. Kredi Nedir? 5

3. Faiz Nedir 5

C. SİĞORTA NEYE YARAR? 6

D. SERMAYE PİYASASI NEYE YARAR? 7

1. Risk Nedir? 8

2. Likidite Ne Demek? 9

3. Türkiye Sermaye Piyasasında Hangi Kurumlar Yer Alır? 10

a. Sermaye Piyasası Kurulu 10

b. Borsa İstanbul 10

c. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 10

d. Yatırım Kuruluşu 10

e. Halka Açık Şirketler 10

f. Borsaya Kote Olan Şirketler 10

g. İstanbul Takas ve Saklama Bankası 10

h. Merkezi Kayıt Kuruluşu 10

i. Yatırımcı Tazmin Merkezi 11

j. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu 11

k. Portföy Yönetim Şirketleri 11

l. Emeklilik Şirketleri 11

m. Derecelendirme Şirketleri 11

n. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 11

o. Hazine Müsteşarlığı 11

p. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 11

r. Emeklilik Gözetim Merkezi 11

4. Türkiye Sermaye Piyasasında Hangi Araçlara Yatırım Yapılabilir? 12

a. Pay (Hisse Senedi) Nedir? 12

b. Yatırım Fonu Nedir? 13

c. Borsa Yatırım Fonu Nedir? 13

d. Geleneksel Yatırım Fonu Çeşitleri Nelerdir? 13

e. Alternatif Yatırım Fonu Çeşitleri Nelerdir? 14

f. Repo Nedir? 14

g. Tahvil ve Bono Nedir? 14

h. Kira Sertifikası Nedir? 15

i. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve Varlık Teminatlı Menkul Kıymet Nedir? 15

j. Türev Ürün Nedir? 15

k. Vadeli İşlem Sözleşmesi Nedir? 16

l. Opsiyon Nedir? 16

m. Varant ve Sertifika Nedir? 17

n. Kaldıraçlı İşlemler (Foreks) Nedir? 17

o. Bireysel Emeklilik Sistemi Nedir? 17

5. Sermaye Piyasası Faaliyetleri Nelerdir? 18

a. Sermaye Piyasası Araçları Nerede Alınır ve Satılır? 18

b. Yatırım Kuruluşunda Nasıl Hesap Açılabilir? 19

c. Yeni Halka Açılan Şirketlerden Nasıl Pay Alınır? 19

d. Portföy Yönetimi Nedir? 19

e. Yatırım Danışmanlığı Nedir? 19

6. Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeli? 20

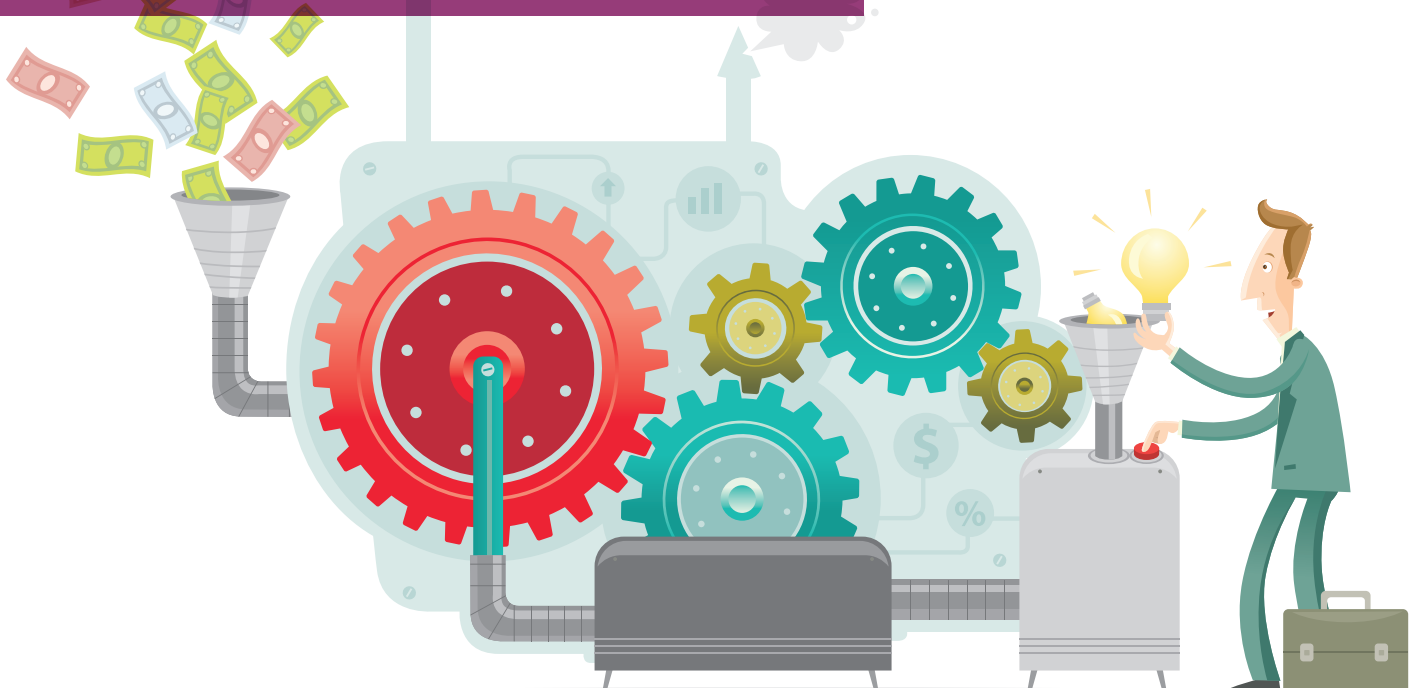
7. Yatırımcıların Hakları Nelerdir? 21

a. Yatırımcı, Portföyünü Nasıl Takip Edebilir? 21

b. Yatırımcı ile Yatırım Kuruluşu Arasında İhtilaf Durumunda Ne Yapılabilir? 21

c. Yatırımcıların Hakları Nelerdir? 21

A Finansal Sistem Nedir?

Finansal sistem, birikim sahipleri ile kaynak ihtiyacı olan taraflar arasındaki alışverişi sağlayan kurumlar, tasarruf, yatırım, finansman araçları ve bunları düzenleyen kurallardan oluşan yapıdır.

Piyasa ekonomisinde finansal sistem, tasarrufların verimli yatırım alanlarına yönlendirilmesinde ve yatırım yaparken oluşan risklerin yönetilmesinde önemli rol oynar. Finansal sistem, bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasasından oluşur.

B Banka Neye Yarar?

Bankalar temelde çeşitli kişi ve kurumların kendilerine yatırdığı mevduatı, çeşitli kişi ve kuruluşlara kredi şeklinde tahsis eden araçlardır.

1. Mevduat Nedir?

Birikim sahibinin daha önce belirlenmiş bir süre sonunda veya istenildiğinde çekilmek üzere bankalara belirli bir faiz karşılığı beklentisiyle ya da faiz karşılığı beklemeden verdiği borç, **mevduat** olarak tanımlanır.

2. Kredi Nedir?

Bankaların kaynak ihtiyacı olan kişi veya kurumlara daha önce belirlenmiş bir süre zarfında ödenmek kaydıyla belirli bir faiz karşılığı verdiği borç **kredi** olarak tanımlanır.

3. Faiz Nedir

Ödünç alınan paraya karşılık olarak, borcu veren tarafa ödenen getiriye **faiz** denir.

Verilen borcun yatırım dönemi süresince kazandığı faizin anaparaya oranı basit faiz oranı olarak adlandırılır. Yatırım dönemi boyunca kazanılan faizin, bir sonraki yatırım döneminde anaparaya eklenerek aynı faiz oranıyla yatırıma tabi tutulması sonucu elde edilen getiri ise bileşik faiz olarak tanımlanır. Farklı vadelerdeki finansal araçlarının faiz oranı karşılaştırılırken bileşik faiz oranına bakılması faydalı olur.

C Sigorta Neye Yarar?

Sigorta, çeşitli olumsuz olayların gerçekleşmesi halinde doğan zararları gidermek için kullanılan bir finansal araçtır. Sigorta şirketleri, hastalık, kaza veya doğal afet gibi olumsuz olayların gerçekleşme olasılığından korunmak isteyen kişilere “**prim**” adı verilen bir ücret karşılığında sigorta poliçesi satar. Eğer söz konusu olumsuzluklar gerçekleşirse, sigorta şirketi doğan zararı karşılar.

D Sermaye Piyasası Neye Yarar?

Sermaye piyasasında yatırımcılar, birikimlerini belli bir getiri beklentisi ile yatırım araçlarında değerlendirir. Girişimciler ise, sermaye piyasasında ihraç ettikleri pay senetleri veya borçlanma senetleri aracılığı ile yatırımcıların tasarrufları sayesinde finansman ihtiyaçlarını karşılar. Yanı sıra riskini yönetmek isteyen yatırımcılar için tasarlanmış türev ürünler de sermaye piyasası araçları arasında yer alır. Tüm bu işlemler yatırım kuruluşları vasıtasıyla gerçekleşir.

01

Risk Nedir?

Zarara uğrama tehlikesi risk olarak adlandırılır. Sermaye piyasasında yapılan yatırımlar, ileride olacak olayların belirsizliği nedeniyle yatırılan paranın kaybedilme olasılığını da taşımaktadır.

Siyasi çalkantılar, ekonomik göstergelerde bozulma, ilgili yatırım aracını çıkaran kurumun faaliyetlerinin daralması veya finansal pozisyonunun bozulması, faiz oranlarındaki değişim, döviz kurundaki değişim, ilgili yatırım aracının fiyatının aşırı değişmesi (volatilité) gibi yatırım aracının getirisini etkileyebilecek pek çok risk bulunmaktadır.

Genel olarak, bir yatırım aracının riski yüksekse, bu araçtan yüksek getiri elde etme beklentisi artmaktadır.

02 Likidite Ne demek?

Menkul kıymetlerin nakde çevrilme kolaylığına likidite denir. Bir kıymeti nakde çevirirken fiyatının bu işlemten fazla etkilenmemesi, ilgili kıymetin likit olduğunu gösterir. Likit araçlara yatırım yapmak bu anlamda daha az risklidir.

03

Türkiye Sermaye Piyasasında Hangi Kurumlar Yer Alır?

Sermaye piyasasının düzenli ve verimli işleyebilmesi için çeşitli kurumlar beraberce faaliyet göstermektedir.

a. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), sermaye piyasasını düzenleyen ve denetleyen kamu kurumudur. SPK'nın temel görevi piyasanın işleyiş kurallarını belirlemek, piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamak, ilgili kurumların belli kurallar çerçevesinde faaliyet göstermesini sağlamak ve yatırımcıların haklarını korumaktır.

b. Borsa İstanbul, pay senetleri, varantlar, sertifikalar, tahviller, vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyonlar, uluslararası menkul kıymetler ve kıymetli madenlerin işlem gördüğü borsadır.

c. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), banka, aracı kurum, portföy yönetim şirketleri ve yatırım ortaklıklarının üye olduğu, özdenetleyici bir meslek kuruluşudur. Birlik, sermaye piyasasının ve aracılık faaliyetlerinin geliştirilmesi; birlik üyelerinin dayanışma, özen ve disiplin içinde çalışmalarının sağlanması; haksız rekabetin önlenmesi ve mesleki konularda üyelerin aydınlatılması için çalışmaktadır.

d. Yatırım kuruluşu, aracı kurumlar ve bankaları ifade etmektedir. Yatırım kuruluşları Sermaye Piyasası Kanununda belirtilen faaliyetlerde bulunabilirler. Yatırım kuruluşları, SPK'dan faaliyet izni almak zorundadır.

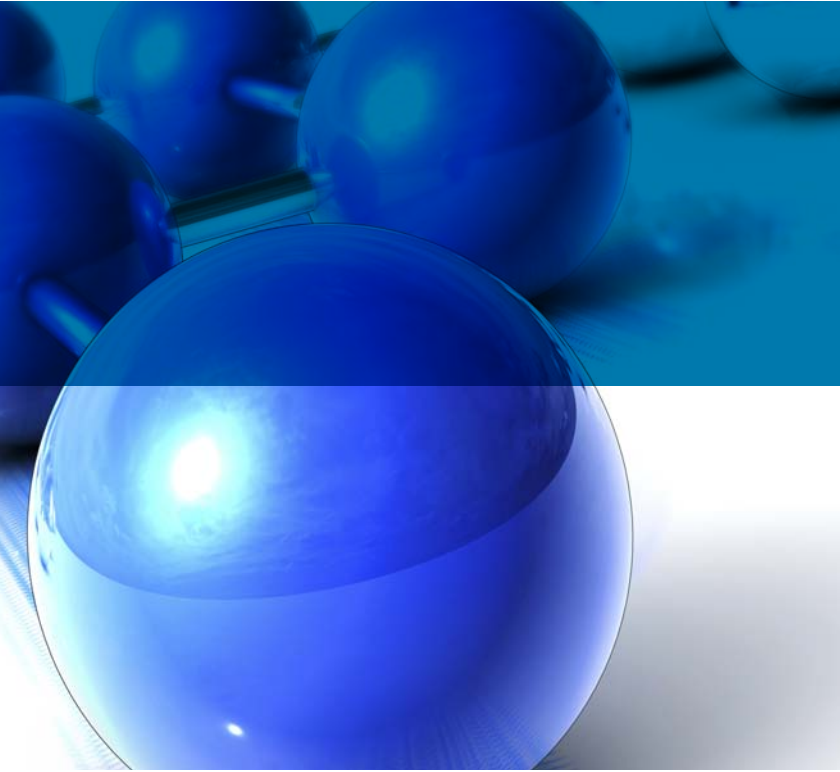
Tüm yatırım kuruluşlarına ve yetkilendirildikleri faaliyet alanlarına ilişkin bilgiler SPK'nın ve TSPB'nin internet sitesinde güncel olarak yer almaktadır.

e. Halka açık şirketler, pay senetleri halka arz edilmiş olan veya ortak sayısı 500'ü aştığı için halka arz edilmiş sayılan anonim şirketlerdir. Her halka açık şirket borsada işlem görmüyor olabilir.

f. Borsaya kote olan şirketler, Borsanın koyduğu bazı şartları taşıyan ve böylelikle işlem görmesine izin verilen şirketleri ifade etmektedir.

g. İstanbul Takas ve Saklama Bankası (Takasbank), Borsa İstanbul'da yapılan tüm alım-satım işlemlerinin takası, (alış işlemlerinde paranın ödenip menkul kıymetin teslim alınması; satış işlemlerinde menkul kıymetin teslim edilip paranın alınması) Takasbank tarafından gerçekleştirilmektedir. Takasbank, ayrıca Borsa İstanbul üyesi banka ve aracı kurumlara çeşitli bankacılık hizmetleri sunar.

h. Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK), her yatırımcının pay senetleri, varant ve sertifikaları, borçlanma araçları ile yatırım fonu katılma belgelerinin kaydını tutar ve saklamasını yapar.

i. Yatırımcı Tazmin Merkezi (YTM), yatırım kuruluşlarının, yatırım hizmet ve faaliyetinden kaynaklanan nakit ödeme veya sermaye piyasası araçları teslim yükümlülüklerini yerine getirememeleri hâlinde, yatırımcıları belirli bir üst sınır dahilinde tazmin etmek amacıyla kurulmuştur.

j. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu (SPL), sermaye piyasası alanında faaliyet gösteren kuruluşlar ile bu kurumlarda çalışanların mesleki yeterliliklerini, bilgi ve becerilerini tespit etmek için lisanslama sınavları yapmak, ilgili ihtisas alanları itibarıyla mesleki yeterliliklerini gösterir lisans vermek, eğitim programları düzenlemek, sermaye piyasası çalışanlarının sicil bilgilerini tutmak amacıyla kurulmuştur.

k. Portföy yönetim şirketleri, özel olarak portföy yöneticiliği yapmak üzere kurulan şirketlerdir. Bu şirketler yatırım fonları ile kurumsal ve bireysel yatırımları yönetir.

l. Emeklilik şirketleri, özel olarak bireysel emeklilik fonu kurmak üzere faaliyet gösteren şirketlerdir. Bu şirketlerin derlediği birikimler portföy yönetim şirketlerince yönetilir.

m. Derecelendirme şirketleri, kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi yapar. Kredi derecelendirmesi, şirketlerin risk durumlarını ve borçlarını ödeme gücünü değerlendirir. Kurumsal yönetim derecelendirmesi ise, şirketlerin SPK tarafından yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkelerine uyumunu değerlendirir.

Öte yandan, daha geniş anlamda finansal sistemde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Hazine, Merkez Bankası ve Emeklilik Gözetim Merkezi'nin de rolleri bulunur.

n. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye'de tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, bankalar ve özel finans kurumlarının piyasa disiplini içerisinde sağlıklı ve etkin bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak amacıyla faaliyet gösterir.

o. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, ülkenin ekonomi politikaları çerçevesinde hazine işlemleri, kamu finansmanı, yabancı ülke ve kuruluşlardan borçlanma, ülkenin finansman politikaları çerçevesinde sermaye akımlarına ilişkin düzenleme ve işlemlerin yanı sıra, bireysel emeklilik sistemi dahil olmak üzere sigortacılık sektörüne ilişkin izleme ve düzenleme faaliyetlerini yürütür. Kıymetli maddenler piyasasında işlem yapmaya yetkili kurumlara ilişkin düzenlemeler de Hazine tarafından yapılır.

p. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB), temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. TCMB'nin görevleri arasında finansal sistemde istikrarı sağlamak, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak bulunmaktadır. TCMB, para politikası doğrultusunda para arzının ve ekonominin likiditesinin düzenlenmesi amacıyla, menkul kıymet alım-satımı, repo ve ters repo, menkul kıymetlerin ödünç alınıp-verilmesi gibi işlemleri yapabilmektedir.

r. Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM), bireysel emeklilik sisteminin güvenli ve etkin bir şekilde işletilmesini sağlamak, katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak amacıyla sisteme ilişkin verileri derlemek üzere kurulmuştur.

04 Türkiye Sermaye Piyasasında Yatırım Yapılır ?

Türkiye sermaye piyasasında yatırımcılar, pay senedi, borsa yatırım fonu, varant, sertifika, repo, devlet tahvili, hazine bonusu, özel sektör tahvil ve bonoları, kira sertifikaları, varlığa dayalı veya varlık teminatlı menkul kıymetler, vadeli işlemler ve opsiyonlara doğrudan yatırım yapabilir.

Kişiler, yatırım fonu olarak veya bireysel emeklilik sistemine dahil olarak da sermaye piyasası araçlarına dolaylı yoldan yatırım yapabilir.

a. Pay (Hisse Senedi) Nedir?

Paylar veya hisse senetleri, anonim şirketler tarafından çıkarılır ve şirketin sermayesine belirli bir katılma payını temsil eder. Pay alan yatırımcı şirkete ortak olur. Pay, sahibine ortaklık hakkı, yönetime katılma (oy) hakkı, kâr payı alma hakkı gibi hakların yanı sıra, bilgi alma hakkı da sağlamaktadır.

Pay sahipleri temel olarak iki türlü gelir elde edebilir: sermaye kazancı ve kâr payı.

Sermaye kazancı, payın değerindeki olası artıştan elde edilen gelirdir. Ancak, payların fiyatlarının yatırımcıların beklentilerine bağlı olarak oluşan arz ve talebe göre borsada her an değiştiği, dolayısıyla düşebileceği de unutulmamalıdır. Diğerisi ise, şirket yıl sonunda kâr ettiği takdirde, bunun dağıtılmasından elde edilen temettü (kâr payı) geliridir. Payları borsada işlem gören şirketler kâr dağıtım

dağıtmamak konusunda serbesttir. Borsada işlem gören şirketler kârını nakit olarak veya bedelsiz pay ihraç ederek dağıtabilir.

a Hangi Araçlara

b. Yatırım Fonu Nedir?

Yatırım fonları, yatırımcılardan toplanan paralarla oluşturulan portföyün sermaye piyasası araçları, kıymetli madenler ve türev ürünlere yatırım yapılarak yatırımcılar adına işletilmesidir. Yatırım fonlarının yatırım yapabilecekleri araçlar ve yatırım stratejileri önceden açıklanır. Yatırım fonu, sahip olduğu menkul kıymetlerden kâr payı, faiz gibi gelirler elde eder. Ayrıca fonun sahip olduğu menkul kıymetlerin fiyatı artabilir ya da düşebilir. Unutulmaması gereken husus, fonların değerinin artabileceği gibi düşebileceği olmasıdır.

Yatırım fonları özellikle küçük tasarruf sahipleri için son derece uygun ürünlerdir, çünkü:

- Profesyoneller tarafından yönetilir,
- Küçük miktarlarda alınıp satılabilir,
- İstenilen risk derecesinde yatırım olanağı sunar,
- Nakde çevrilebilir.

Yatırım kuruluşlarında (bankalar ve aracı kurumlar) hesabı olan veya portföy yönetim şirketlerinin müşterisi olan yatırımcılar Türkiye Elektronik Fon Dağıtım Platformu (TEFAS) üzerinden tüm yatırım fonlarını alıp satabilmektedir. Özel şartlara tabi olan yatırım fonları platform kapsamı dışındadır. Yatırımcılar, alım satım yapmadan önce www.fonurkey.com.tr veya www.fundurkey.com.tr adreslerinden ulaşılabilen Fon Bilgilendirme Platformu üzerinden yatırım fonlarına ilişkin karşılaştırmalı detaylı bilgilere ulaşabilmektedir.

c. Borsa Yatırım Fonu Nedir?

Bazı yatırım fonları borsada alınıp satılmaktadır. Bunlara “borsa yatırım fonu” denir. Borsa yatırım fonları, bir endeksin içindeki menkul kıymetlere, endeksteği ağırlıkları oranında yatırım yapar. Bu fonlar, dayanak aldıkları endeksteği pay senedi, altın, tahvil, döviz gibi araçların getirisini yansıtır.

d. Geleneksel Yatırım Fonu Çeşitleri Nelerdir?

Yatırımcılar tercihlerine hitap eden farklı portföy yapılarına sahip fonlar arasından seçim yapabilir.

- Para piyasası fonları, repo ve 90 günden kısa vadeli bonolar içerir.
- Tahvil-bono fonları en az %80 ağırlığında tahvil-bono içerir.
- Karma fonlar en fazla %75 oranında pay senedi içerir.
- Hisse senedi yoğun fonlar en az %75 ağırlığında pay içerir.
- Uluslararası fonlar en az %51 ağırlığında döviz cinsinden varlıklar içerir.
- Emtia fonları en az %51 ağırlığında altın ve benzeri emtia içeren fonlardır.
- Esnek fonlar için herhangi bir sınırlama yoktur.
- Fon sepetleri ise diğer fonlara yatırım yapan fonlardır.

04

Türkiye
Sermaye Piyasasında
Hangi Araçlara
Yatırım Yapılır ?

e. Alternatif Yatırım Fonu Çeşitleri Nelerdir?

Geleneksel yatırım fonlarının yanı sıra, daha karmaşık yapıda alternatif yatırım fonları da yatırımcılara sunulmaktadır. Bu fonları finansal konularda daha deneyimli kişilerin kullanması önerilir.

Korumalı veya garantili fonlar, diğer menkul kıymetlerin yanı sıra türev ürünler içerir. Bu fonlar belirli bir vade ile ihraç edilir ve ancak halka arz süresi içinde alınabilir. Ayrıca bu fonlarda yatırımcının fonu satıp parasını vadeden önce geri alması ile ilgili çeşitli kısıtlamalar olabilir.

Garantili fonlar anaparanın, diğer bir deyişle başlangıçta yatırılan tutarın, değerinin korunmasının garanti edildiği fonlardır. Kısacası, yatırımcı yatırdığı paradan zarar etmez.

Anapara koruma amaçlı fonlarda ise, başlangıç yatırımının korunması gözetilmekle beraber garanti edilmez.

Serbest yatırım fonları yurtdışı uygulamalarda "hedge" fon olarak bilinen ve sadece "nitelikli" yatırımcılara satılabilen fonlardır. Bu fonlar herhangi bir yatırım aracı veya yönetim strateji sınırlaması olmadan esnek bir şekilde yönetilmekte olup, yalnızca kurumsal yatırımcılar ile 1 milyon TL'nin üzerinde finansal varlığı olan bireysel yatırımcılara satılabilir.

f. Repo Nedir?

Genel olarak repo işlemi, borç verilen para karşılığında vade sonunda anaparanın ve faizin alınması olarak görülse de, aslında repo, sermaye piyasası araçlarının belli bir vadede geri alma taahhüdüyle satımıdır. Diğer bir deyişle repo, menkul kıymetin geçici bir süre için kiraya verilmesi olarak da düşünülebilir. Ülkemizde repo işlemleri, hazine bonosu ve devlet tahvilleri ile özel sektör borçlanma senetleri üzerinden yapılmaktadır. Getirisi sabitlenmiş olan repo işlemleri para piyasalarındaki en likit yatırım araçlarıdır.

g. Tahvil ve Bono Nedir?

Tahviller, devletin veya şirketlerin ödünç para almak için çıkardığı borçlanma araçlarıdır. Tahvil sahibi, tahvili çıkaran kuruluşun alacaklısıdır. İlgili şirket veya kamu kurumunun üzerinde alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir ve bu kuruluşların yönetimine katılamaz.

Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan tahviller, vadesine veya getiri kaynaklarına göre sınıflandırılır. Devlet tahvilleri, Hazine Müsteşarlığının bir yıldan uzun vadeyle ödünç para almak amacıyla çıkardığı devlet iç borçlanma senetleridir (DİBS). Hazine bonoları, Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan, vadesi bir yıldan kısa devlet iç borçlanma senetleridir. Gelire endeksli senetler ise, getirileri Kamu İktisadi Teşebbüslerinden elde edilen gelirlere bağlı olan devlet iç borçlanma senetleridir.

Özel sektör tahvilleri, şirketler ve bankalar tarafından çıkarılan borçlanma senetlerini ifade etmektedir. Bunlardan 365 günden daha kısa vadeli olanlar bono olarak adlandırılır.

Eurotahvil (Eurobond) ise, ilgili devlet veya şirketin kendi para birimi dışındaki yabancı bir para birimi üzerinden çıkardığı ve uluslararası piyasalarda ihraç ettiği tahvillerdir.

Tahviller, sabit veya değişken faizli olarak ihraç edilebilmektedir. Kupon ödemeli tahviller, vadeden önce belirli ara dönemlerde faiz ödemesi sağlar.

Kuponsuz, ya da iskontolu tahvillerde ise, tahvili almak için ödenen tutar ile vadede ele geçen tutar arasındaki fark faiz gelirini oluşturur.

Borçlanma senetleri, vade sonuna kadar elde tutulduğu takdirde, belli bir faiz kazancını garanti eder. Ancak yatırımcı, tahvil veya bonoyu vade sonuna kadar tutmak zorunda değildir. Yatırımcı, tahvil veya bonoyu vadesinden önce satarsa, ikincil piyasadaki faiz oranlarındaki değişimden etkilenir. Eğer piyasadaki faiz oranları gerilemiş ise getirisi artar, faiz oranları artmış ise getirisi düşer, hatta zarar edebilir.

h. Kira Sertifikası Nedir?

Kira sertifikaları uluslararası piyasalarda “sukuk” adıyla tanınmaktadır. Bu araçları faizsiz tahvil olarak tanımlamak mümkündür. Kira sertifikaları da vadeye kadar elde tutulabileceği gibi, ikincil piyasada da satılabilir.

Devlet veya özel şirketler tarafından çıkarılabilen bu ürünler, bir varlığı dayanak olarak ihraç edilir. Bu yönünde, kira sertifikasını çıkaran kuruluş (kaynak kuruluş olarak adlandırılır) bir kısım varlığını veya haklarını bu amaç için özel olarak kurulan bir varlık kiralama şirketine devreder. Varlık kiralama şirketi devraldığı varlıkları veya hakları dayanak alan kira sertifikalarını ihraç ederek yatırımcılara satar. Kaynak kuruluştan gelen gelirler sertifikaların dönemsel ödemelerinin yapılmasını sağlar. Vade sonunda ise kaynak kuruluşa geri devredilen söz konusu varlık veya haklardan elde edilen gelir, kira sertifikası sahiplerine anapara ödemesi olarak payları oranında dağıtılır.

i. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve Varlık Teminatlı Menkul Kıymet Nedir?

Varlığa dayalı menkul kıymetler, çeşitli finansal kurumların alacakları karşılığında çıkardıkları araçlardır. Bankalar ve benzer şirketlerin açtığı bazı krediler, finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar; gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satışından doğan alacaklar bu araçlara dayanak olabilir. Böylece finansal kurumlar vadesi henüz gelmemiş bu alacaklarına likidite sağlar. Yatırımcı ise farklı niteliklere sahip bir alacak havuzunun

getirisinden faydalanır.

Varlık teminatlı menkul kıymetlerin varlığa dayalı menkul kıymetlerden farkı, bu aracı çıkaran kurumların çeşitli alacaklarını güvence göstermeleridir. Bankalar ve benzer şirketlerin açtığı bazı krediler, finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar; gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satışından doğan alacakların yanı sıra TOKİ'nin alacakları da, bu menkul kıymetler için teminat olarak kullanılabilir. Teminatın olması, bu menkul kıymetlerin ödenmeme riskini azaltan bir etmendir.

Varlığa dayalı ve varlık teminatlı menkul kıymetler, tahvil ve bonolar gibi, iskontolu olarak veya dönemsel ve değişken faiz ödemeli olarak ihraç edilebilir.

j. Türev Ürün Nedir?

Türev ürünler, başka bir kıymetin getirisine bağlı veya bu kıymetlerden “türetilmiş” finansal araçlardır. Türev ürünlere konu olan kıymetlere “**dayanak varlık**” denir. Türev ürünler hem bazı risklere karşı korunmak için, hem de yatırım amaçlı olarak kullanılır. Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, varant ve sertifikalar ile kaldıraçlı işlemler (foreks) bu ürünlere örnek gösterilebilir.

Türev araçlarda alım işlemi “**uzun pozisyon**”, satış işlemi ise “**kısa pozisyon**” olarak adlandırılır. “Ters işlem” veya “pozisyon kapatma”, sahip olunan pozisyona aksi yönde işlem yapmayı ifade eder. Diğer bir deyişle “pozisyon kapatma”, alım (uzun pozisyon) karşısında satım, satım (kısa pozisyon) karşısında alım yönünde işlem yapılmasıdır. “Açık pozisyon” ise bir sözleşmede ters işlemle kapatılmamış uzun veya kısa pozisyonları ifade eder.

04

Türkiye
Sermaye Piyasasında
Hangi Araçlara
Yatırım Yapılır ?

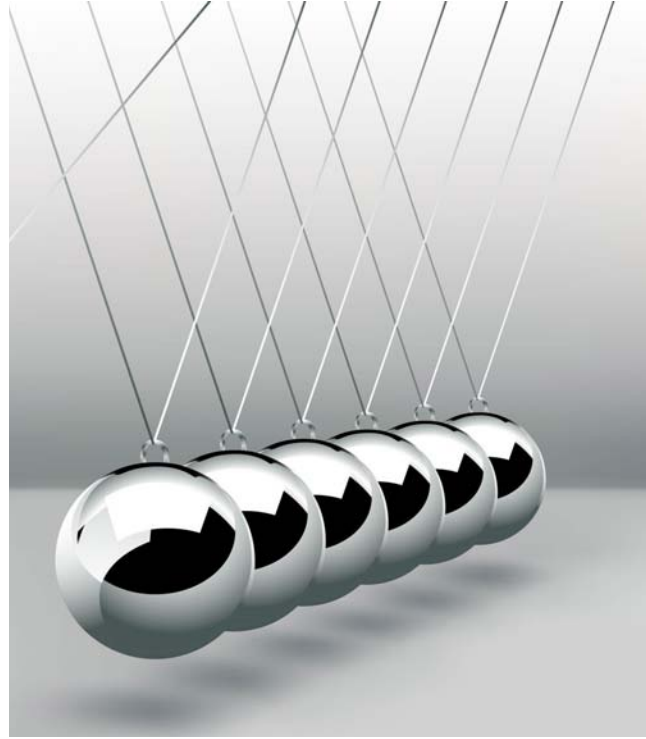
k. Vadeli İşlem Sözleşmesi Nedir?

Vadeli işlem sözleşmeleri belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki malı, kıymetli madeni, finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını ya da döviz alma ya da satma yükümlülüğü veren sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde pozisyon alındığında takas merkezine **başlangıç teminatı** yatırılır. Sözleşmenin fiyatı gerilerse, **sürdürme teminatı** da yatırmak gerekebilir.

Vadeli işlemler, düşük teminat rakamlarıyla yüksek meblağlı pozisyonlar almaya imkân tanıdığından, ufak fiyat değişimleri büyük kâr veya zararlara sebep olabilir. Vadeli işlemlerin bu özelliğine “kaldıraç etkisi” denir. Piyasada oluşacak fiyat hareketleri sonucunda yatırılan teminatın tümü kaybedebileceğini gibi, kayıplar yatırılan toplam teminatı dahi aşabilir. Bu yüzden yalnızca finansal konularda deneyimli kişilerin vadeli işlem yapması önerilir.

l. Opsiyon Nedir?

Opsiyonlar belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki malı, kıymetli madeni, finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını ya da döviz alma ya da satma hakkı veren sözleşmeleri ifade eder. Opsiyonlar borsada veya tezgahüstü piyasada işlem görür. Borsada işlem gören opsiyonlar, özellikleri borsada tarafından belirlenmiş standart kontratlardır.

Tezgahüstü opsiyonlar ise standart olmayıp özellikleri alıcı ile satıcı arasında belirlenir.

Opsiyon sözleşmeleri belirli bir ücret karşılığında satılır. Bu ücret “**prim**” olarak adlandırılır. Yatırımcı, piyasada işlem gören opsiyonun primindeki artış veya azalıştan para kazanabilir veya kaybedebilir.

Opsiyon sözleşmesi alımında, alınan sözleşmenin temsil ettiği hakkın değeri sıfıra inebilir. Bu durumda, yatırılan prim tümüyle kaybedilir. Bazı opsiyon sözleşmelerinde, potansiyel kayıp riski sınırsızdır. Bu yüzden yalnızca finansal konularda deneyimli kişilerin opsiyon işlemi yapması önerilir.

m. Varant ve Sertifika Nedir?

Varant ve sertifikalar standartlaştırılmış opsiyon kontratları olup dayanak varlığı, önceden belirlenmiş bir fiyattan, önceden belirlenmiş bir tarihte alma veya satma hakkı veren ve borsalarda işlem gören menkul kıymetlerdir. Opsiyona benzer şekilde, **varant** satın alan yatırımcı, ödediği bedel karşılığında bir varlığı değil, o varlığı alma ya da satma hakkını satın alır. **Sertifika**ların farkı, yatırımcısına önceden belirlenmiş koşulların oluşması durumunda hak vermesidir. Bu sözleşmelerin temsil ettiği hakkın değeri sıfıra inerse, yatırılan prim tümüyle kaybedilebilir. Bu yüzden yalnızca finans alanında deneyimli kişiler bu ürünlerde işlem yapmalıdır.

n. Kaldıraçlı İşlemler (Foreks) Nedir?

Kaldıraçlı alım-satım işlemleri, yatırımcıların düşük tutarlarla, bu tutarın "**kaldıraç**" olarak adlandırılan belirli bir katına kadar işlem yapmalarına imkân verir. Bu işlemler ağırlıklı döviz kurunu dayanak aldığından, İngilizce foreign exchange (yabancı para) teriminin kısaltması olan foreks adıyla da bilinir. Bu işlemlerde fiyatların yatırımcıların beklentilerinin aksi yönde değişmesi ve yatırılan tutarın tamamıyla kaybedilmesi yüksek ihtimaldir. Bu yüzden yalnızca finans alanında deneyimli kişiler kaldıraçlı işlem yapmalıdır.

o. Bireysel Emeklilik Sistemi Nedir?

Bireysel Emeklilik Sisteminde temel amaç, uzun vadeli bir bakış açısıyla düzenli tasarruf edip, bu tasarrufların kişilerin emeklilik döneminde düzenli bir gelir sağlamasıdır. Bu sistemde düzenli olarak yapılan yatırımlar, yatırımcının tercih ettiği bireysel emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir.

Sisteme katılım için bir emeklilik şirketinde hesap açmak gereklidir. Bu şirketlerce katılımcılardan toplanan tutarlar portföy yönetim şirketlerince yönetilir. Emeklilik yatırım fonları mevduat, pay senetleri, borçlanma araçları ve kıymetli madenler gibi araçlara yatırım yapabilir. Bu sistemde yapılan yatırımlar da diğer yatırım fonları gibi sermaye piyasasında oluşan fiyat hareketlerinden etkilenir, değer kazanabileceği gibi değer kaybedebilir.

Sisteme devlet tarafından sağlanan çeşitli avantajlar bulunmaktadır. 2013 başından itibaren, belirli bir sınıra kadar devlet, yatırımcıların katkısının %25'i kadar ilave katkı sağlamaktadır. Sistemin sağladığı olanaklardan etkin şekilde faydalanılması, sistemde 10 yıl tasarruf edilmesi ve 56 yaş sınırına ulaşılması ile mümkündür.

05 Sermaye Piyasası Faaliyetleri Nelerdir?

a. Sermaye Piyasası Araçları Nerede Alınır ve Satılır?

Sermaye piyasası birincil piyasa ve ikincil piyasa olmak üzere ikiye ayrılır.

Finansman ihtiyacını borçlanma veya özelleştirme yoluyla karşılamak isteyen devletin, borçlanma aracı çıkararak borçlanmak isteyen ve pay ihraç ederek sermayesine ortak olacak yeni kişi ve kurumlar arayan şirketlerin yatırımcılarla karşılaşacakları yer **birincil piyasadır**. Birincil piyasada para ve menkul kıymetler, devlet veya şirketler ile yatırımcılar arasında el değiştirir.

Menkul kıymetleri ihraç edildiği zaman alanlar, bunları tekrar paraya çevirmek istediklerinde, pay senetlerinde hiç bir zaman, tahvillerde ise vadeden önce bunları ihraç eden kuruluşa başvuramazlar. İkincil piyasa, bu durumdaki menkul kıymetlerin paraya çevrilmesini sağlayan piyasadır.

Daha önce ihraç edilmiş menkul kıymetler, ikincil piyasada paraya çevrilir. İkincil piyasada para ve menkul kıymetler yatırımcılar arasında el değiştirir, şirketlere kaynak girişi olmaz.

İkincil piyasa, borsa ve tezgâhüstü piyasa olarak ikiye ayrılır. Borsalara kabul edilen standart ürünler, belirli kurallar çerçevesinde yatırım kuruluşları vasıtasıyla işlem görür. Tezgâhüstü piyasalarda ise, işlem gören ürünlerin belirli bir standartta olması beklenmez, işlemler doğrudan yatırım kuruluşları ile yatırımcılar arasında yapılır.

b. Yatırım Kuruluşunda Nasıl Hesap Açılabilir?

Sermaye piyasasında işlem yapmak için öncelikle yatırım kuruluşlarından birinde hesap açtırmak gerekir. Hesap açılırken yatırımcıdan kimlik ve adres bilgileri istenir, karşılıklı sözleşme imzalanır. Yatırım kuruluşuyla yapılacak sözleşme, posta ile, faksla veya internet sitelerinden kolaylıkla elde edilebilir.

Bir kez hesap açtırdıktan sonra yatırım kuruluşlarında alım-satım işlemi; doğrudan başvuru veya yazılı talimatla, ya da telefon, interaktif telefon, faks veya internet gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir.

c. Yeni Halka Açılan Şirketlerden Nasıl Pay Alınır?

Borsada işlem görmek üzere halka arz edilen şirket pay senetleri yatırımcılar için yeni bir yatırım seçeneğidir. Şirketlerin halka açılabilmesi için SPK'dan izin almaları ve gerekli tüm yasal yükümlülükleri yerine

getirmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, yayınlanan **izahname, ihraç belgesi** ve diğer kamuyu aydınlatma belgeleri, şirketi tanıma ve yatırım kararı alabilmek için önemli kaynaklardır.

Halka arz hizmetini bu konuda yetkilendirilmiş yatırım kuruluşları sunmaktadır. Bunların dışındaki kişi ve kurumların herhangi bir şirkete ortaklık sağlama yönündeki tekliflerine itibar edilmemelidir.

d. Portföy Yönetimi Nedir?

Portföy yönetimi, birikimlerin para ve sermaye piyasalarında yatırımcı adına yetkili kuruluşlar tarafından belli bir ücret karşılığında yönetilmesidir. Bu faaliyet için ilgili yatırım kuruluşunun SPK'dan yetkilendirilmiş olmasına dikkat edilmelidir.

Yatırımcı bu hizmetten yararlanmak için yetkili kurumla portföy yönetim sözleşmesi imzalamalıdır. Kurum, yatırımcının almak istediği risk derecesine ve tercih ettiği yatırım araçlarına göre portföyü yönetir, ancak belirli bir getiriyi garanti edemez.

Portföy yönetim hizmetinin avantajı, kişiye veya kuruma özel olmasıdır. Yetkili kurumların hizmet aldığı araştırma kadrosu, yurtiçi ve yurtdışı piyasaları takip ederek yatırımların günün şartlarına uygun değerlendirilmesini sağlar. Ayrıca, profesyoneller tarafından alınan yatırım kararları, değişen piyasalarda hızlı hareket etme kabiliyeti sağlar.

e. Yatırım Danışmanlığı Nedir?

Yatırım danışmanlığı, belli bir ücret karşılığında, yatırımcılara sermaye piyasası araçları hakkında yazılı veya sözlü yorum ve yatırım tavsiyelerinde bulunulmasıdır. Bu faaliyet için ilgili yatırım kuruluşunun SPK'dan yetkilendirilmiş olmasına dikkat edilmelidir.

06

Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeli?

Yatırımcı ne kadar risk almaya katlanabileceğini etraflıca değerlendirmeli ve yatırım yaptığı ürünlerin riskini tamamiyle anlamalıdır.

Birikimlerin tek bir yatırım aracı yerine birden fazla yatırım aracına dengeli şekilde bölüş-türülmesi, piyasa dalgalanmalarından korunmayı sağlar.

İktisadi gelişmeleri izleme ve yorumlama olanağı bulunmayan yatırımcıların, portföy yönetimi ve yatırım danışmanlığı hizmetlerinden yararlanması önerilir.

Sermaye piyasaları aynı gün içinde dahi önemli değişiklikler gösterebilir. Bu nedenle, pay senedi veya tahvil/bono gibi araçlara doğrudan yatırım yerine bu ürünlerin yatırım-cının ihtiyacına uygun olarak yer aldığı yatırım

fonlarını tercih etmek, gerekli bilgiye erişimi olmayan veya uzmanlığa sahip olmayan yatırımcıların riskini azaltır.

Belli bir yatırım aracına doğrudan yatırım yapılmak istendiğinde, yetkili uzmanlardan ve yatırım kuruluşlarının yayınladığı araştırma raporlarından sağlıklı bilgiler alınarak karar verilmesi uygun olur.

Yatırım yapılacak sermaye piyasası aracının devletçe ihraç edilen ya da SPK'nın izniyle halka sunulmuş ve bu çerçevede işlem gören kıymetlerden olduğuna dikkat edilmesi gerekir.

Yatırım işlemlerine aracılık edecek kuruluşların mutlaka gerekli izinlere sahip olduğu teyit edilmelidir. Yetkisiz kuruluşların aracılık tekliflerine kesinlikle itibar edilmemelidir.

07 Yatırımcıların Hakları Nelerdir?

a. Yatırımcı, Portföyünü Nasıl Takip Edebilir?

Yatırımcılar, hesap durumlarını ve hareketlerini, istedikleri anda yatırım kuruluşuyla bağlantıya geçerek telefonla, faksla veya internet yolu ile öğrenebilir. Yatırım kuruluşları, müşteri tarafından işlem yapıldığı takdirde, bu işlemlerle ilgili hesap ekstresini aylık dönemler itibariyle, işlem yapılan ayı izleyen 7 gün içinde müşterilerin adreslerine göndermek zorundadır. Hesap ekstresi gönderilmemesi konusunda sözleşme imzalanan müşterilere bu ekstre gönderilmez.

Menkul kıymetler, Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde yatırımcı adına izlenmektedir. Yatırımcılar istedikleri an **444 0 655** MKK Yatırımcı Çağrı Merkezi hattını arayıp hesapları hakkında bilgi alabilir veya menkul kıymetlerine **blokaj** koyarak hesap hareketlerini durdurabilir.

b. Yatırımcı ile Yatırım Kuruluşu Arasında İhtilaf Durumunda Ne Yapılabilir?

Yatırım kuruluşları ile yatırımcılar arasında meydana gelen ihtilaflarda, yatırımcıların Borsa İstanbul'a, SPK'ya veya Birliğimize başvurmaları mümkündür. Birliğimiz, yatırımcılarla yatırım kuruluşları arasında, borsa işlemleri dışındaki işlemlerden doğan uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olmaktadır. Ayrıca, yatırımcılar her zaman adli yargı yoluna başvurabilir.

c. Yatırımcıların Hakları Nelerdir?

Yatırımcı haklarına Birliğimiz internet sitesinde detaylı olarak yer veriliyor.

KAYNAKLAR

Yatırımcı Rehberleri

Bilinçli Yatırımcı
www.bilincliyatirimci.org

Bireysel Emeklilik Sistemi
www.bireyselemekliliksisitemi.info

Fondaki Müzik
www.fondakimuzik.com

Param ve Ben
www.paramveben.org

Yatırım Yapıyorum
www.yatirimyapiyorum.gov.tr

Kurumlar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
www.bddk.org.tr

Borsa İstanbul
www.borsaistanbul.com

Emeklilik Gözetim Merkezi
www.egm.org.tr

Hazine Müsteşarlığı
www.hazine.gov.tr

Merkezi Kayıt Kuruluşu
www.mkk.com.tr

Sermaye Piyasası Kurulu
www.spk.gov.tr

Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu
www.spl.com.tr

Takasbank
www.takasbank.com.tr

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
www.tcmb.gov.tr

Türkiye Elektronik Fon Dağıtım Platformu
www.fonturkey.com.tr

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
www.tspb.org.tr

Yatırımcı Tazmin Merkezi
www.ytm.gov.tr

NOTLAR

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

TÜRKİYE SERMAYE PİYASALARI BİRLİĞİ

Büyükdere Caddesi No.173
1. Levent Plaza A Blok Kat:4
1. Levent 34394 İstanbul
Telefon: 0212 280 85 67
Faks: 0212 280 85 89
www.tspb.ogr.tr
info@tspb.org.tr